

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Кафедра обліку у виробничій сфері

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

Баланс (Звіт про фінансовий стан): методика формування та аналіз показників

Студентки 1 курсу групи ОПД м -11

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Хоми Мар'яни

Науковий керівник:

викл. Судин Ю. А.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ПЛАН

ВСТУП

1. Економічна сутність бухгалтерського балансу, його зміст та структура.
2. Види змін у балансі, зумовлені господарськими операціями
3. Порядок складання балансу і зміст його статей.
4. Методика аналізу основних показників балансу.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

РОЗРАХУНКОВА ЧАСТИНА.

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансові звіти в Україні» усі підприємства і організації повинні на основі даних бухгалтерського обліку складати та подавати фінансову (бухгалтерську) звітність. Ця необхідність зумовлена тим, що користувачі фінансової звітності потребують систематизованої інформації про діяльність підприємства, інвесторами чи власниками якого вони є або бажають стати. Економічні рішення, які приймають користувачі фінансових звітів, вимагають оцінки здатності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також часу і впевненості в їх генеруванні. Власне цим і визначається, наприклад, спроможність підприємства здійснювати виплату заробітної плати або розраховуватися із постачальниками, сплачувати дивіденди, своєчасно повернути позики тощо.

Користувачі можуть краще оцінювати здатність підприємства генерувати грошові кошти і їх еквіваленти, якщо мають у своєму розпорядженні узагальнену та систематизовану інформацію у вигляді фінансової звітності, сфокусовану на фінансовому стані та результатах діяльності підприємства.

Інформацію про фінансовий стан надає бухгалтерський баланс, на базі показників якого розкривається фінансово-господарська діяльність економічного суб'єкта. Тому серед форм фінансової звітності баланс знаходиться на першому місці. На основі даних балансу керівники отримують уявлення про те, яке місце займає підприємство у системі аналогічних підприємств, правильність обраного стратегічного курсу, порівняні характеристики ефективності використання ресурсів і прийняття різноманітних рішень щодо управління підприємством. Для ефективності цієї роботи найважливіше значення має науково-обґрунтована побудова і методика складання балансу.

Дослідженню питань техніки і методології складання фінансової звітності суб'єктів господарювання й аналізу її показників було присвячено низку праць

вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі бухгалтерського обліку та фінансового аналізу: Гончаренко А., Григорюк Б., Сорокіна Н., Поленова С., Голов Ф. Білик М., Крисюк В., та інші. Більшість вчених дотримуються думки про необхідність вдосконалення фінансової звітності відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів.

Враховуючи міжнародний досвід, систематично вдосконалюється і нормативна база, що регламентує питання складання фінансової звітності, яка викликає певні труднощі у фахівців-практиків. Аналіз праць вказаних вчених свідчить про те, що недостатньо уваги приділяється удосконаленню методики й проведенню фінансового аналізу балансу. Перехід українських підприємств на міжнародні стандарти фінансової звітності потребує, перш за все, удосконалення змісту балансу, методики його складання і аналізу. У зв'язку з цим тема дослідження є актуальною.

Метою курсової роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів методики складання балансу і аналізу фінансового стану підприємства, а також розробка шляхів їх удосконалення.

Виходячи із мети дослідження основними завдання курсової роботи є:

– визначити економічну сутність бухгалтерського балансу, його зміст та структуру.

– з'ясувати види змін у балансі, зумовлені господарськими операціями.

– дослідити порядок складання балансу і зміст його статей

– визначити методику аналізу основних показників балансу.

Об'єктом дослідження є баланс як основна форма звітності та джерело інформації для аналізу фінансового стану підприємства.

Предметом дослідження є сукупність відносин та теоретичних, методичних та практичних аспектів щодо формування основних показників балансу та аналізу фінансового стану підприємства.

Інформаційною і правовою базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, які регламентують порядок складання і подання фінансової звітності підприємства, офіційні статистичні матеріали, методичні 14 матеріали

щодо складання балансу підприємства і аналізу його фінансового стану, дані мережі Інтернет. Фактологічною основою проведеного дослідження є статті зарубіжних та вітчизняних учених з проблем удосконалення методики складання балансу і аналізу фінансового стану, матеріали первинного, аналітичного та синтетичного обліку.

1. Економічна сутність бухгалтерського балансу, його зміст та структура.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.099 р. №996-XIV усі юридичні особи, що створені відповідно до чинного законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності, а також представництва іноземних суб'єктів господарювання зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність [48].

Фінансова звітність містить інформацію про результати діяльності, фінансовий стан, рух грошових коштів підприємства та інші показники діяльності за звітний період.

Зміст, мета, та структура бухгалтерської фінансової звітності регламентується НП(С)БО – нормативно-правовими актами, затвердженими Міністерством фінансів України. Вони визначають процедури обліку, принципи та складання фінансової звітності, які не заперечують міжнародним стандартам.

Метою фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень правдивої, повної, та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства.

Згідно ст. 12 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» звітним періодом для складання фінансової звітності являється календарний рік [41].

Звітність підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду.

Відповідно до Постанови «Про затвердження порядку подання фінансової звітності» затвердженої Кабінетом Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419, підприємства і установи складають квартальну, річну й місячну бухгалтерську звітність, в якій відображають склад майна і джерела його формування. Квартальна бухгалтерська звітність подається підприємством не

пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним періодом. Річна бухгалтерська звітність – не пізніше 09 лютого року, наступного за звітним [47].

Згідно зі статтею 14 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства зобов'язані подавати баланс разом з квартальною і річною фінансовою звітністю органам, до сфери управління яких вони відносяться, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, якщо інше не передбачено цим Законом, органам виконавчої влади та іншим користувачам.

Баланс підприємств не являється комерційною таємницею, крім випадків, передбачених законодавством. Датою подання фінансової звітності для підприємства рахується день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою – дата одержання адресатом звітності, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку, які обслуговує адресата. У разі, коли дата подання звітності випадає на вихідний день, термін подання переноситься на перший після вихідного робочий день. Перед складанням річної фінансової звітності обов'язкове проведення інвентаризації зобов'язань та активів підприємства [48].

Підприємства, які мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції, подають консолідовану фінансову звітність власникам (засновникам) у визначені ними терміни, але не пізніше 45 днів після закінчення звітного кварталу та не пізніше 15 квітня наступного за звітним року [47].

Перед складанням річної фінансової звітності обов'язкове проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємства [47].

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням подальших принципів:

- автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, яка відокремлена від власників. Тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатися в фінансовій звітності підприємства;

- історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх придбання та виробництво;
- безперервності діяльності, яка передбачає оцінку активів та зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме і надалі;
- повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки подій та операцій, яка може вплинути на рішення та розкриття у фінансовій звітності;
- періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства, на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності;
- нарахування і відповідності доходів та витрат, за якими для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно зіставити доходи звітного періоду з витратами, що були понесені для отримання цих доходів. При цьому доходи та витрати відображаються в обліку і звітності на момент їх виникнення, незалежно від часу надходження та сплати грошей;
- послідовності, що передбачає постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності;
- перевалюванню змісту над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності;
- обачності, згідно з яким методи оцінки, які застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати завищенню оцінки активів та доходів підприємства і заниженню оцінки зобов'язань та витрат;
- єдиного грошового вимірника, що передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці [48].

Основним компонентом фінансової звітності являється баланс.

За джерелами складання розрізняють книжні, інвентарні, та генеральні баланси. Інвентарні баланси складають тільки на підставі повного опису інвентарю та є його скороченим і спрощеним викладом. Такі баланси виконуються або при зміні господарством форми власності, або при

створенні нового господарства на певній майновій основі, або при впровадженні в господарстві нової, більш раціональної системи обліку [32].

Книжні баланси складають на підставі записів у книгах, попередня перевірка яких з допомогою інвентаризації не проводилась. Такі баланси ще називають пробними, попередніми.

Генеральний баланс, що його як виняток заміняють інвентарні та книжні баланси, є синтезом того й іншого. Він складається за рік та тільки на підставі пробного балансу і опису інвентарю.

За строками складання баланси поділяють на вступні, операційні, ліквідаційні.

Вступний баланс має виключно внутрішньогосподарське призначення. Він складається на момент створення підприємства. Однак досвід свідчить, що для поліпшення інформаційного забезпечення системи управління і контролю за збереженням майна починати виробничу і фінансово-господарську діяльність краще, коли є вступний баланс. На це треба звертати особливу увагу в процесі організації бухгалтерського обліку та звітності, бо дані вступного балансу мають відповідати даним на початок звітного періоду затвердженого кінцевого балансу.

Операційні баланси складають періодично протягом року та охоплюють окремі аспекти (як правило, виробничі) діяльності підприємства.

Ліквідаційний баланс складають на день початку ліквідації підприємства, припинення ним свого нормального існування. Операційні баланси, які складають протягом усього періоду ліквідації, називаються ліквідаційними, а останній – завершальним ліквідаційним балансом.

Залежно від обсягу інформації баланси поділяють на консолідовані, прості і зведені.

Консолідований баланс – складається на підставі балансів підприємств, юридично самостійних та дочірніх підприємств, як єдиної економічної одиниці. Консолідований баланс потребують складні господарства, які мають відділи, філії або підприємства, що самостійно ведуть облік та складають прості

баланси. Простих балансів у цих структурах складається стільки, скільки було окремих самостійних систем обліку.

У простому балансі відображають майновий стан (а інколи й динаміку) простого господарства, тобто господарства, в якому немає структурних підрозділів, допоміжних виробництв і допоміжних підприємств із самостійним обліком. У таких господарствах провадиться єдине самостійне рахівництво і єдиний, простий баланс.

Зведений баланс – складається шляхом об'єднання сум, відображених на окремих статтях простих балансів. Його отримують за допомогою механічного постатейного підсумовування даних з простих балансів та підбиття в особливій колонці загальних підсумків активу та пасиву. У такому балансі окремі колонки характеризують стан окремих самостійних одиниць господарства, а колонка «Усього» відображає загальний стан господарства в цілому. Якщо окремих одиниць забагато, їх можна згрупувати – «Філії», «Виробничі підприємства» і т.п. [8].

За змістом баланси поділяють на оборотні, сальдові, результатні, шахові, проміжні і порівняльні. Сальдові баланси включають тільки сальдо рахунків, які характеризують майновий стан господарства на відповідний момент. Оборотні баланси включають, крім сальдо, та обороти за рахунками. Відтак за формою вони є оборотними відомостями за певний період, а за змістом – дають уявлення не тільки про стан господарства, а й певною мірою і про динаміку його господарських оборотів. Результатний баланс – це баланс прибутків та збитків чи доходів та витрат господарства, який визначає своїм сальдо чистий прибуток або чистий збиток.

Проміжні баланси складають тільки за потреби. Це особливої форми пробні баланси, що за змістом, формою і структурою наближаються до кінцевого балансу.

Шаховий баланс, який отримав свою назву від своєрідної форми, що нагадує шахову дошку, можна називати й динамічним балансом, бо він відображає як стан господарства на початок і кінець звітної періоду, так і рух

майна. При цьому обороти в шаховому балансі подаються в розрізі кореспондуючих рахунків, що уможливує визначення його економічного змісту, оскільки зрозуміло, звідки надійшла сума на рахунок і на що саме її було витрачено. А тому шаховий баланс, складений за звітний період після річного звіту, можна вважати і результатним і сальдовим, і оборотним балансом.

Шахові баланси є дуже наочними. Але їх доцільно застосовувати тільки на невеликих підприємствах, бо збільшення кількості використовуваних рахунків бухгалтерського обліку робить ці баланси громіздкими і незручними для практичної роботи.

Порівняльний баланс має на меті порівняти статті звітного балансу з минулими періодами. Ці порівняння даються в абсолютних та відносних величинах, тобто статті активу й пасиву балансу показуються у відповідних сумах та відсотках на початок і кінець звітного періоду.

Крім шахових, за формою розрізняють ще й баланси односторонні і двосторонні. Найбільш поширеними є двосторонні баланси, що в них ліворуч розміщувалися активи, а праворуч – пасиви. Односторонні баланси відрізняються від двосторонніх за зовнішнім виглядом – у них пасив розміщується не поряд з активом, а після нього, під ним. Отже, ця форма балансу менш наочна, бо вона ніби приховує ідею протиставлення активу і пасиву, яка характерна для самої природи балансу.

Всі перелічені види балансу називаються бухгалтерськими, бо складаються на підставі даних бухгалтерського обліку. Але кожному виду балансів притаманні специфічні особливості, які безпосередньо пов'язані з джерелами, строками, способами, методами та технікою складання, підпорядкуванням підприємств, використанням даних балансів в управлінні.

Кожний сучасний баланс можна також назвати та порівняльним, бо в ньому всі показники наводяться в абсолютних величинах на початок року та на кінець звітного періоду. Це дає змогу протягом календарного року оцінювати показники балансу в динаміці, осмислювати їхні зміни.

Необхідність в складанні проміжних балансів визначається тільки внутрішніми потребами самого підприємства. Причиною для складання таких балансів можуть бути процеси ефективнішого використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, реструктуризації, реорганізації, забезпечення збереження майна, зміцнення фінансового стану підприємства. Притаманною особливістю проміжних балансів є їхній спрощений вигляд: нематеріальних активів, інвентаризації основних та оборотних засобів, розрахунків з дебіторами і кредиторами не проводяться; необхідні обчислення виконуються наближено; записи на розподільних і порівняльних рахунках роблять оперативним способом [32].

Діючий в Україні бухгалтерський баланс призначається не тільки для відображення стану господарських засобів і джерел їх формування на певну дату, а й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, а також для задоволення потреб зовнішніх користувачів – статистичних, податкових, фінансових органів, банків, інвесторів та ін. [74].

Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності є правилами, що вироблені теорією і практикою бухгалтерського обліку, є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання при складанні ними фінансової звітності, в тому числі балансу.

Оперативне управління господарюючим суб'єктом вимагає достовірних і точних даних про стан і наявність господарських засобів, їх склад і розміщення, а також про джерела їх формування і цільове призначення. Саме таку інформацію, узагальнену і згруповану певним чином, отримують за допомогою бухгалтерського балансу. Звідси випливає, що баланс є синтезом професійних дій фахівців з обліку, рушієм правильного ведення обліку, інструментом визначення економічних, юридичних та господарських відносин підприємства, передумовою для ефективного нормування, поточного та перспективного планування, найважливішим звітним документом. На підставі показників балансу найчастіше проводять оцінку фінансового стану підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів. За допомогою цього способу вивчаються

такі важливі аспекти результатів діяльності підприємства, як фінансовий стан підприємства, його ліквідність, платоспроможність, рентабельність тощо. Головною метою аналізу фінансового стану є своєчасне виявлення та усунення недоліків у діяльності підприємства і пошук резервів зміцнення його фінансового стану.

Балансове узагальнення інформації дозволяє виявити фінансово-майновий стан підприємства завдяки подвійному групуванню об'єктів бухгалтерського спостереження: за функцією в процесі діяльності підприємства; за джерелами утворення майна підприємства.

Виходячи з цього, бухгалтерський баланс має дві частини – актив і пасив. Загальна структура активу і пасиву балансу наведена на рисунку 1.1 [14].

Рисунок 1.1 – Загальна структура активу і пасиву балансу

Зміст і форма балансу та загальні вимоги до визнання і розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 «Баланс». Норми цього Положення (стандарту) застосовуються до балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності, крім банків та бюджетних установ.

Згідно П(С)БО 2 баланс - звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [42].

Всі статті балансу розташовані за принципом зростання ліквідності. Активи поділені на оборотні та необоротні, а зобов'язання – на довгострокові та поточні.

Основою розподілу активів та зобов'язань є відношення до операційного циклу і строк реалізації (споживання) для активів чи строк погашення – для зобов'язань.

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом дванадцяти місяців з дати балансу або протягом операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців.

Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців.

Довгострокові зобов'язання – всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.

Для забезпечення співставності в балансі підприємства наводиться відповідна інформація на кінець попереднього року. При заповненні статей балансу підприємствам слід звернути увагу на забезпечення відповідності показників вступного сальдо (графа 3) даним на кінець звітного періоду (графа 4). Тобто, якщо на підприємстві станом на 1 січня звітного року відбулися організаційно-структурні зміни, то їх слід врахувати. Прикладом таких змін можуть бути: вибуття, приєднання частин, структурних підрозділів, філій підприємства. Також слід враховувати коригування показників звітності щодо подій після дати балансу.

Актив відображається у балансі за умови, що оцінка його може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням.

Витрати на придбання та створення активу, які, відповідно до критеріїв визнання активу, не можуть бути відображені у балансі, включаються до складу витрат звітного періоду у звіті про фінансові результати. Наприклад, якщо підприємство не впевнене у можливості отримання економічної вигоди від використання активу, то йому слід, склавши відповідний первинний документ, списати цей актив з балансу і відобразити його у складі витрат поточного періоду у звіті про фінансові результати.

У випадку, коли підприємство не може достовірно оцінити актив, але вважає дану інформацію суттєвою, воно розкриває інформацію щодо нього в Примітках до річної фінансової звітності.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Власний капітал відображається у балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

Наприклад, неприпустимим є згортання дебіторської та кредиторської заборгованостей за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторської заборгованості та зобов'язань за різними видами податків, що обліковуються на рахунку 641 тощо.

Можливість згортання статей активів та зобов'язань передбачена тільки у пунктах 16 та 17 П(С)БО 17 «Податок на прибуток»:

- дебіторська заборгованість та зобов'язання з поточного податку на прибуток згортаються, якщо погашення зобов'язання відбудеться заліком цієї заборгованості. У консолідованому балансі дебіторська заборгованість та зобов'язання з поточного податку на прибуток відображаються розгорнуто;

- відстрочені податкові активи та відстрочені податкові зобов'язання згортаються, якщо сплата податку на прибуток контролюється одним і тим самим податковим органом.

У консолідованому балансі відстрочені податкові активи та відстрочені податкові зобов'язання відображаються розгорнуто.

Згортання відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань полягає у визначенні різниці між сумою визнаних відстрочених податкових активів (рахунок 17) і сумою визнаних відстрочених податкових зобов'язань (рахунок 54). Відповідно у балансі підприємства буде відображений або відстрочений податковий актив (рядок 060), або відстрочене податкове зобов'язання (рядок 460) у разі, якщо це не консолідований звіт. У балансі підприємства відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства за умови відповідності всім критеріям визнання. Якщо об'єкт бухгалтерського обліку не відповідає принаймні одному із критеріїв визнання, то він не відображається у балансі.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому [41].

Отже, бухгалтерський баланс є способом економічного групування і узагальненого відображення у грошовій оцінці стану господарських засобів за складом і розміщенням та за джерелами їх утворення і цільовим призначенням на певну дату. Він є центральною обліковою категорією, квінтесенцією, серцевиною бухгалтерської діяльності. У ньому, як в дзеркалі, відображається рівень фінансового благополуччя суб'єкта господарювання.

Сьогодні в Україні бухгалтерський баланс базується на даних бухгалтерського обліку як системі суцільного, безперервного, документального відображення фінансово-господарської діяльності підприємства. Баланс підприємства надає зовнішнім і внутрішнім користувачам корисну, повну, правдиву та неупереджену інформацію про майновий і фінансовий стан підприємства, його фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період. Таким чином, бухгалтерський баланс є інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень. Але важливо розуміти, що бухгалтерський баланс, як форма узагальнення інформації щодо фінансового стану підприємства, його активів, власного капіталу та зобов'язань, як одне з основних джерел інформації для зацікавлених осіб, набув теперішньої форми шляхом історичного розвитку та еволюції. На нашу думку, аналіз передумов виникнення балансу, шляху його розвитку та методологічних принципів побудови, які склалися історично, є дуже важливим, бо дає змогу усвідомити важливість та невідворотність змін в формі та сутності інформації, викладеної в балансі та відповідальність за внесення змін та нововведень шляхом нормативного регулювання.

2. Види змін у балансі, зумовлені господарськими операціями.

Бухгалтерський баланс, як відомо, відображає в узагальненому грошовому вимірнику стан засобів господарства та джерел їх формування на певну дату. Проте в процесі господарської діяльності відбувається безперервний рух засобів, зміна їх складу, розміщення та зміни у джерелах їх формування. Засоби та їх джерела під впливом господарських операцій збільшуються або зменшуються, внаслідок чого змінюються й окремі статті балансу. В окремих випадках ці зміни зумовлюють появу нових статей балансу або зникнення інших.

Операції першого типу, що характеризують зміни у складі господарських засобів, зумовлюють зміни в активі балансу: одна стаття активу збільшується, а друга зменшується на однакову суму. Загальний підсумок балансу при цьому не змінюється. Цей тип змін у балансі можна відобразити так: +А -А (плюс актив, мінус актив), або за такою схемою:

I. Схема змін в активі балансу

Баланс

Актив	Пасив
Збільшення статті активу (+)	Пасив залишається без змін
Зменшення статті активу (-)	
Підсумок балансу не змінюється	

Операції другого типу, що викликають зміни у джерелах формування господарських засобів, призводять до змін двох статей пасиву балансу: одна стаття пасиву збільшується, а друга — зменшується на одну і ту ж суму. Загальний підсумок балансу при цьому також не змінюється. Другий тип змін у балансі можна відобразити так: +П - П (плюс пасив, мінус пасив) або за такою схемою:

II. Схема змін у пасиві балансу

Баланс

Актив	Пасив
Актив залишається без змін	Збільшення статті пасиву (+)
	Зменшення статті пасиву (-)
Підсумок балансу не змінюється	

Операції третього типу, що характеризують надходження, додаткове залучення господарських засобів в оборот підприємства, зумовлюють збільшення залишків на одну і ту ж суму на відповідних статтях активу і пасиву балансу. Загальний підсумок балансу при цьому також збільшується, але рівність підсумків активу і пасиву не порушується (оскільки збільшення відбувається на одну і ту ж суму). Цей тип змін можна відобразити формулою: $+A +П$ (плюс актив і плюс пасив) або за такою схемою:

III. Схема активно-пасивних змін балансу в напрямку збільшення

Баланс

Актив	Пасив
Збільшення статей активу (+)	Збільшення статей пасиву (+)
Підсумок балансу збільшується (+)	

Операції четвертого типу, що характеризують вибуття засобів із господарства, призводять до зменшення на однакову суму залишків відповідних статей активу і пасиву балансу. Загальний підсумок балансу при цьому також зменшується, але рівність підсумків активу і пасиву зберігається (оскільки зменшення відбувається на однакову суму). Цей тип балансових змін

можна зобразити формулою: $-A -П$ (мінус актив, мінус пасив) або за такою схемою:

IV. Схема активно-пасивних змін балансу у напрямку зменшення

Баланс

Актив	Пасив
Зменшення статей активу (-)	Зменшення статей пасиву (-) і
Підсумок балансу зменшується (-)	

З наведених схем видно, що зміни в балансі, викликані господарськими операціями, можуть бути в активі (перегрупування у господарських засобах), у пасиві (зміни в джерелах формування засобів), в активі і пасиві у напрямку збільшення (додаткове залучення засобів в оборот підприємства за рахунок певних джерел), в активі і пасиві у напрямку їх зменшення (вибуття господарських засобів і зменшення відповідних джерел їх формування). В узагальненому вигляді тип балансових змін можна подати за такою схемою:

Баланс

Тип балансових змін	Актив		Пасив		Підсумок балансу
	Господарські засоби	Джерела формування засобів	збільшення (+)	зменшення (-)	
I	Активна стаття (+)	Активна стаття (-)	—	—	Не змінюється
II	—	—	Пасивна стаття (+)	Пасивна стаття (-)	Не змінюється
III	Активна стаття (+)	—	Пасивна стаття (+)	—	Збільшується (+)
IV	—	Активна стаття (-)	—	Пасивна стаття H	Зменшується (-)

3. Підсумки активу і пасиву балансу змінюються тільки у тому випадку, коли господарська операція стосується одночасно і засобів господарства і

джерел їх формування, тобто при надходженні засобів або їх вибутті (операції III і IV типів). Операції ж, що зумовлюють тільки перегрупування засобів у активі (I тип) або зміни їх джерелу пасиві балансу (IV тип), на підсумок балансу не впливають.

4. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зберігається після будь-якої операції. Ця рівність зумовлена тим, що здійснювані операції викликають або перегрупування залишків у статтях активу чи пасиву або одночасне збільшення (або зменшення) на однакову суму статей активу і пасиву.

Розглянуті типи балансових змін мають важливе значення для розуміння економічної сутності господарських операцій, правильного відображення їх в системі рахунків.

Отже, застосування у бухгалтерському обліку балансового узагальнення, при якому кожна господарська операція відображається у постійному порівнянні наявних засобів та їх джерел, забезпечує можливість контролю за правильністю використання засобів.

3. Порядок складання балансу і зміст його статей.

Для заповнення балансу використовуються дані рахунків бухгалтерського обліку класів 1-6, а саме дебетове або кредитове сальдо. Окремі статті балансу визначаються розрахунковим шляхом. Порядок заповнення статей Балансу та їх коротку характеристику розглянемо в розрізі окремих розділів актив та пасиву Балансу.

Розглянемо перший розділ активу «Необоротні активи». Методика заповнення наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	(р. 1001 - р. 1002)
- первинна вартість	1001	Дт 12
- накопичена амортизація	1002	(Кт 133)
Примітка. У р. 1000 відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно П(С) БО 8. У підсумок включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первинною вартістю і сумою накопиченої амортизації.		
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Дт 15
Примітка. Відображається вартість не завершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи.		
Основні засоби	1010	(р. 1011 - р. 1012)
- первинна вартість	1011	Дт 101-109, Дт 11
- знос	1012	(Кт 131, 132)
Примітка. У р. 1010 наводиться вартість власних і одержаних на умовах фінлізингу об'єктів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість основних засобів, одержаних в довірче управління або на праві господарського ведення або праві оперативного управління. У цьому рядку також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.		
Інвестиційна нерухомість	1015	Дт 100, і/або Дт 100 - Кт 135 (р. 1016 - р. 1017)
Примітка. У р. 1015 наводиться: Дт 100 - якщо інвестиційна нерухомість враховується за справедливою вартістю; - Дт 100 - Кт 135, якщо інвестиційна нерухомість враховується за первинною вартістю, тобто наводиться її залишкова вартість, яка включається в підсумок балансу, при цьому в додаткових рядках 1016 і 1017 окремо наводяться первинна вартість (Дт 100)		

інвестиційної нерухомості і сума зносу (Кт 135).		
Довгострокові біологічні активи	1020	Дт 161, 163, 165 і/або Дт 162, 164, 166 - Кт 134 (р. 1021 - р. 1022)
Примітка. Відображається інформація по: Дт 161, 163, 165 - якщо облік ведеться за справедливою вартістю довгострокових біологічних активів; - Дт 162, 164, 166 - Кт 134 (р. 1021 - р. 1022) - якщо довгострокові біологічні активи враховуються за первинною вартістю, тобто наводиться їх залишкова вартість, яка включається в підсумок балансу, при цьому в додаткових рядках 1021 і 1022 окремо наводяться їх первинна вартість (Дт 162, 164, 166) і сума накопиченої амортизації (Кт 134).		
Довгострокові фінансові інвестиції:	1030	Дт 141
- які враховуються по методу участі в капіталі інших підприємств		
- інші фінансові інвестиції	1035	Дт 142, 143
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Дт 181, 182, 183
Відстрочені податкові активи	1045	Дт 17
Інші необоротні активи	1090	Дт 184
Примітка. Наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких по ознаках істотності не можна було виділити окремий рядок або які не можуть бути включені в приведені вище рядки даного розділу.		
Всього по розділу 1	1095	р. 1000 + р. 1005 + р. 1010 + р. 1015 + р. 1020 + + р. 1030 + р. 1035 + р. 1040 + р. 1045 + р. 1090

У статті "Нематеріальні активи" відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року №242, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02 листопада 1999 року за №750/4043 (зі змінами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої

амортизації, яка наводиться у дужках.

У статті "Незавершені капітальні інвестиції" відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу).

У статті "Основні засоби" наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року №92, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 року за №288/4509 (зі змінами), а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

У статті "Інвестиційна нерухомість" відображається вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 32 "Інвестиційна нерухомість", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 02 липня 2007 року №779, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 липня 2007 року за №823/14090 (зі змінами). У цій статті наводиться справедлива вартість інвестиційної нерухомості, визначена на дату балансу. У разі якщо відповідно до зазначеного положення (стандарту) бухгалтерського обліку інвестиційна нерухомість обліковується за

первісною вартістю, у цій статті наводиться її залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться первісна вартість інвестиційної нерухомості та сума зносу (у дужках).

У статті "Довгострокові біологічні активи" відображається вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 року №790, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05 грудня 2005 року за №1456/11736 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 30). У цій статті наводиться справедлива вартість довгострокових біологічних активів. У разі якщо відповідно до Положення (стандарту) 30 довгострокові біологічні активи обліковуються за первісною вартістю, у цій статті наводиться їх залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться їх первісна вартість та сума накопиченої амортизації (у дужках).

У статті "Довгострокові фінансові інвестиції" відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виділяються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку обліковуються методом участі в капіталі.

У статті "Довгострокова дебіторська заборгованість" відображається заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті "Відстрочені податкові активи" відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 року №353, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 січня 2001 року за №47/5238 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 17).

У додатковій статті "Гудвіл" відображається сума перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 липня 1999 року №163, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 липня 1999 року за №499/3792 (зі змінами). Інформація щодо вартості гудвілу включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Відстрочені аквізиційні витрати" страховиками відображається сума аквізиційних витрат страховика, що мали місце протягом поточного та/або попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту). Сума відстрочених аквізиційних витрат включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах" страховиками відображаються кошти у централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам. Інформація про залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах включається до підсумку балансу.

У статті "Інші необоротні активи" наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу "Необоротні активи".

Розглянемо другий розділ активу «Оборотні активи». Методика заповнення наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
--------------	--------------	--------------

II. Оборотні активи Запаси	1100	Дт 20, 22, 23, 25 - 28 (за винятком Дт 286)
Примітка. У випадку відповідності ознакам істотності може бути окремо приведена в додаткових рядках (1101-1104) інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів. Тоді показник р. 1100 повинен бути більше або дорівнювати сумі рядків 1101, 1102, 1103, 1104.		
Поточні біологічні активи	1110	Дт 21
Примітка. Відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва в оцінці за справедливою або первинною вартістю, а також рослинництва в оцінці за справедливою вартістю.		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Дт 36 - Кт 38 і Дт 34
Примітка. Відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги, відкоректована на резерв сумнівних боргів (нетто). Крім того, відображається заборгованість, забезпечена векселем, якщо така інформація не наводиться в окремій р. 1120 "Векселі одержані".		
Дебіторська заборгованість по розрахунках: - по виданих авансах	1130	Дт 371, 641 (у частині авансового внеску по податку на прибуток у випадках, передбачених законодавством)
- з бюджетом	1135	Дт 641, 642
- зокрема по податку на прибуток	1136	Дт 641 (у частині дебіторської заборгованості, що виникла через переплату по податку на прибуток)
Примітка. У р. 1135 відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата по податках, зборах і інших платежах до бюджету (без урахування авансових платежів по податку на прибуток). Показник р. 1135 повинен бути більше або дорівнювати показнику р. 1136.		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Дт 63, 65, 66, 68, 372, 373, 374, 375, 376, 377
Поточні фінансові інвестиції	1160	Дт 352
Гроші і їх еквіваленти	1165	Дт 30, 31, 333, 334, 351

Примітка. Наводяться суми коштів в національній або іноземній валютах. Суми коштів, які не можна використовувати для операцій протягом одного року починаючи з дати складання балансу або протягом операційного циклу в результаті обмежень, відображаються у складі необоротних активів. У разі відповідності ознакам істотності окремо може бути приведена в додаткових рядках 1166 і 1167 інформація про готівку і гроші на рахунках в банку.			
Витрати майбутніх періодів	1170	Дт 39	
Інші оборотні активи	1190	Дт 331, 332, 643, 644	
Всього по розділу II	1195	р. 1100 + р. 1110 + р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + + р. 1155 + оп. 1160 + р. 1165 + р. 1170 + р. 1190)	

У статті "Запаси" відображається загальна вартість активів, які визнаються запасами згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року №246, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02 листопада 1999 року за №751/4044 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 9), зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

У разі відповідності ознакам суттєвості може бути окремо наведена у додаткових статтях інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та товарів. До підсумку балансу включається загальна вартість запасів, інформація про вартість окремих складових запасів наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми.

У додатковій статті "Виробничі запаси" відображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів,

запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

У додатковій статті "Незавершене виробництво" відображаються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У додатковій статті "Готова продукція" відображаються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, відображаються у складі незавершеного виробництва.

У додатковій статті "Товари" відображається без суми торгових націнок вартість залишків товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу.

У статті "Поточні біологічні активи" відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі і в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведеться згідно з Положенням (стандартом) 30.

У додатковій статті "Депозити перестраховування" страховиками наводиться сума за угодами перестраховування, які характеризуються передачею незначного страхового ризику або відсутністю передачі страхового ризику і використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Сума за угодами перестраховування включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Векселі одержані" відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари),

інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті "Дебіторська заборгованість за продукцію товари, роботи, послуги" відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто).

У статті "Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами" відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів.

У статті "Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом" відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Окремо наводиться дебіторська заборгованість з податку на прибуток.

У додатковій статті "Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів" відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо. Інформація щодо суми зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків" відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо вказаної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті "Інша поточна дебіторська заборгованість" відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

Показники дебіторської заборгованості наводяться у балансі за вартістю, яка визначається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10

"Дебіторська заборгованість", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 року №237, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 1999 року за №725/4018 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 10).

У статті "Поточні фінансові інвестиції" відображають фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті "Гроші та їх еквіваленти" відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи. У разі відповідності ознакам суттєвості окремо може бути наведена у додаткових статтях інформація про готівку та гроші на рахунках в банку. До підсумку балансу включається загальна сума грошей та їх еквівалентів, інформація про готівку і гроші на рахунках в банку наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми.

У статті "Витрати майбутніх періодів" відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті "Частка перестраховика у страхових резервах" страховики наводять визначену та оцінену суму частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства. До підсумку балансу включається загальна сума частки перестраховальника у страхових резервах.

У статті "Інші оборотні активи" відображаються суми оборотних активів,

для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу "Оборотні активи".

Розглянемо третій розділ активу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття». Методика заповнення наведена в таблиці 3.

Таблиця 3

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття	1200	Дт 286
Баланс	1300	р. 1095 + р. 1195 + р. 1200

У розділі III "Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття" відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 листопада 2003 року №617, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2003 року за №1054/8375 (зі змінами) (далі - Положення (стандарт) 27).

Переходимо до характеристики та методики заповнення статей пасиву балансу.

Розглянемо перший розділ пасиву «Власний капітал». Методика заповнення наведена в таблиці 4.

Таблиця 4

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	Кт 40, 41
Примітка. Наводиться зафіксована в засновницьких документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал в сумі, яка формується		

Відповідно до законодавства.		
Капітал в дооцінках	1405	Кт 423
Примітка. Наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.		
Додатковий капітал	1410	Кт 421, 422, 424, 425
Примітка. У випадку якщо інформація про розмір емісійного доходу і накопичених курсових різниць відповідає ознакам істотності, вона розкривається в додаткових рядках 1411 і 1412.		
Резервний капітал	1415	Кт 43
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Кт 441 або (Дт 442)
Неоплачений капітал	1425	(Дт 46)
Вилучений капітал	1430	(Дт 45)
Всього по розділу 1	1495	(р. 1400 + р. 1405 + р. 1410 + р. 1415 ± 1420) - р.1425 - р.1430

У статті "Зареєстрований(пайовий) капітал" наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.

У статті "Капітал у дооцінках" наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.

У статті "Додатковий капітал" відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу.

У разі якщо інформація про розмір емісійного доходу та накопичених курсових різниць відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається у додаткових статтях "Емісійний дохід" та "Накопичені курсові різниці". До підсумку балансу включається загальна сума додаткового капіталу.

У статті "Резервний капітал" наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

У статті "Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)" відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті "Неоплачений капітал" відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті "Вилучений капітал" господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

У додатковій статті "Інші резерви" страховиками наводяться інші компоненти власного капіталу, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу. Сума інших резервів включається до підсумку балансу.

Розглянемо другий розділ пасиву «Довгострокові зобов'язання і забезпечення». Методика заповнення наведена в таблиці 6.

Таблиця 5

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1500	Кт 54
Відстрочені податкові зобов'язання		
Довгострокові кредити банків	1510	Кт 501-504
Інші довгострокові зобов'язання	1515	Кт 51, 52, 53, 55, 505, 506
Довгострокові забезпечення	1520	Кт 47 (у частині довгострокових забезпечень)
Примітка. Відображаються нараховані в звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання і т. п.), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. Якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація наводиться в додатковій стор. 1321.		
Цільове фінансування	1525	Кт 48
Всього по розділу II	1595	р. 1500 + р. 1505 + р. 1510 + р. 1515 + р.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди;

Забезпечення - це зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу (п. 4 П(С)БО 11. У складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки грошових коштів цільового фінансування і цільових надходжень, отримані з бюджету та інших джерел. Цільове фінансування — це стаття балансу, де показується залишок коштів, отриманих підприємством ззовні для фінансування певних заходів, програм і проектів, а також для покриття планових збитків, які виникають внаслідок державного регулювання цін, і для компенсації витрат, які через певні причини не можуть покриватися за рахунок власних джерел.

У статті "Відстрочені податкові зобов'язання" наводиться сума податків на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах, яка визначається відповідно до Положення (стандарту) 17.

У додатковій статті "Пенсійні зобов'язання" наводиться сума довгострокових зобов'язань, пов'язаних з виплатами по закінченні трудової діяльності. Сума пенсійних зобов'язань включається до підсумку балансу.

У статті "Довгострокові кредити банків" наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

У статті "Інші довгострокові зобов'язання" наводиться сума довгострокової заборгованості підприємства, не включена в інші статті, в яких розкривається інформація про довгострокові зобов'язання, зокрема зобов'язання із залучення

позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

У статті "Довгострокові забезпечення" відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. У разі якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація наводиться у додатковій статті "Довгострокові забезпечення витрат персоналу". До підсумку балансу включається загальна сума довгострокових забезпечень.

У статті "Цільове фінансування" наводиться сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та з інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств.

У додатковій статті "Благодійна допомога" наводиться залишок коштів (вартість товарів, робіт, послуг), отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від оподаткування податком на додану вартість. Інформація щодо суми благодійної допомоги наводиться у додатковій статті в межах суми цільового фінансування. До підсумку балансу включається загальна сума цільового фінансування.

У додатковій статті "Страхові резерви" страховики наводять суму резерву незароблених премій, резерву збитків або резерву належних виплат, резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів. До підсумку балансу включається загальна сума страхових резервів.

У додатковій статті "Інвестиційні контракти" страховики наводять суму за контрактами, які створюють фінансові активи чи фінансові зобов'язання і мають юридичну форму договору страхування, але які не передбачають передачу страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають визначенню страхового контракту. Сума за інвестиційними контрактами включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Призовий фонд" підприємства, які провадять

діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення. Сума призового фонду включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Резерв на виплату джек-поту" підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї. Інформація щодо зазначеної суми включається до підсумку балансу.

Розглянемо третій розділ пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення». Методика заповнення наведена в таблиці 7.

Таблиця 6

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
III. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	Кт 60, 31 (овердрафт)
Поточна кредиторська заборгованість: - за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Кт 61
- за товари, роботи, послуги	1615	Кт 63
Примітка. Також в цьому рядку відображається кредитове сальдо рахунку 62, якщо заборгованість, забезпечена векселем, виникла за товари, роботи, послуги, і не наводиться в окремій стор. 1665 "Векселя видані".		
- по розрахунках з бюджетом	1620	Кт 641, 642
- зокрема по податку на прибуток	1621	Кт 641 (за аналітичними розрізами)
- розрахункам по страхуванню	1625	Кт 65
- розрахункам по оплаті праці	1630	Кт 66
Поточні забезпечення	1660	Кт 47 (у частини забезпечень, які планується використовувати протягом 12 місяців з дати складання балансу)
Примітка. Приводиться сума забезпечень, які планується використовувати протягом 12 місяців з дати складання балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створене.		
Доходи майбутніх	1665	Кт 69

періодів		
Інші поточні зобов'язання	1690	Кт 36, 372, 373, 376, 377, 643, 644, 68
Всього по розділу III	1695	р. 1600 + р. 1610 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1625 + р. 1630 + р. 1660 + р. 1665 + р. 1690

Довгострокові зобов'язання – це різні види зобов'язань підприємства, термін погашення яких настає пізніше ніж через 12 місяців після звітної дати або пізніше, ніж настає завершення виробничого циклу (якщо тривалість циклу перевищує 12 місяців).

У статті "Короткострокові кредити банків" відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами.

У додатковій статті "Векселі видані" відображається сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті "Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями" відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті "Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги" відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в окремій статті).

У статті "Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом" відображається заборгованість підприємства за усіма видами платежів до бюджету (включаючи податки з працівників підприємства). У цій статті окремо наводиться поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток.

У статті "Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування" відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна

підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У статті "Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці" відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.

У додатковій статті "Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами" відображається сума авансів, одержаних від інших осіб. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками" відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків" відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті "Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю" страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками і премій до сплати перестраховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті "Поточні забезпечення" наводиться сума забезпечень, які планується використати протягом 12 місяців з дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

У статті "Доходи майбутніх періодів" відображаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті "Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків" страховики наводять неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестраховання. Інформація щодо відстрочених комісійних доходів від перестраховиків включається до підсумку балансу.

У статті "Інші поточні зобов'язання" наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі "Поточні зобов'язання і забезпечення".

Розглянемо четвертий розділ пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття». Методика заповнення наведена в таблиці 8.

Таблиця 7

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	Кт 680
Баланс	1900	р. 1495 + р. 1595 + р. 1695 + р. 1700

У розділі IV "Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття" відображаються зобов'язання, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) 27.

У п'ятому додатковому розділі V "Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду" недержавні пенсійні фонди наводять різницю між вартістю активів пенсійного фонду на звітну дату та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на звітну дату. Інформація щодо зазначеної вартості активів включається до підсумку балансу.

Таким чином, бухгалтерський баланс є не тільки важливим методом

узагальнення даних про господарські засоби підприємства і джерела їх формування, а й джерелом економічної інформації про кількісні та якісні параметри господарської діяльності підприємства, необхідні для оцінки, економічного аналізу і прийняття управлінських рішень.

4. Методика аналізу основних показників балансу.

Процес управління фінансовими і матеріальними потоками підприємства в складних умовах сучасної ринкової економіки вимагає створення гнучкої системи прийняття рішень. Основою такої системи є комплексна оцінка фінансового стану на основі балансу, що визначає його рівень, дозволяє дослідити динаміку комплексних показників, порівняти їх з аналогічними показниками інших підприємств і розробити заходи з поліпшення фінансового стану.

Проблема розробки заходів комплексної оцінки фінансового стану на основі балансу, спрямованої на врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на здійснення фінансово-господарської діяльності на основі дослідження показників балансу, є найбільш складною при адаптації підприємства до ринкових умов.

У процесі дослідження використані такі методи: логічний аналіз для вивчення існуючих у теорії та на практиці методів аналізу балансу; порівняльний і дедуктивний аналіз - для порівняння показників фінансового стану і виявлення індикаторів причин незадовільного фінансового стану об'єкта.

Нині економічні проблеми в державі та складні умови господарювання, на жаль, стають причиною погіршення фінансового стану і часто навіть банкрутства підприємств. Для того щоб вижити, сучасні підприємства повинні гнучко пристосовуватися до поточних ринкових умов, чутливо реагувати на будь-які зміни на ринку і постійно перебувати у пошуку більш ефективних методів управління підприємством.

Принципово нові методи оцінки фінансового стану підприємства сприяють більшій ефективності антикризових заходів і дають можливість приймати більш ефективні та виважені управлінські рішення. Одне із головних місць у розробленні антикризових заходів займають розрахунки фінансового аналізу, в якому найбільш важливою є оцінка та аналіз показників балансу підприємства. Саме тому є нагальна потреба у

дослідженні діючих методик аналізу балансу, удосконалення їх з метою розробки антикризових заходів та попередження банкрутства підприємства.

Бухгалтерський баланс - це джерело оперативної інформації про фінансовий стан підприємства і його аналіз можна проводити або по загальному бухгалтерському балансу або спеціальному аналітичному агрегованому балансу. Для того, щоб більш об'єктивно оцінити ліквідність статей балансу, його аналіз варто поділити на декілька етапів. У першу чергу в процесі дослідження динаміки статей балансу визначаються найбільш значущі групи статей, а отримані результати порівнюються із динамікою виручки від продажу (реалізації) товарів (послуг) [9, с. 36].

Для ефективної оцінки фінансового стану підприємства аналіз балансу

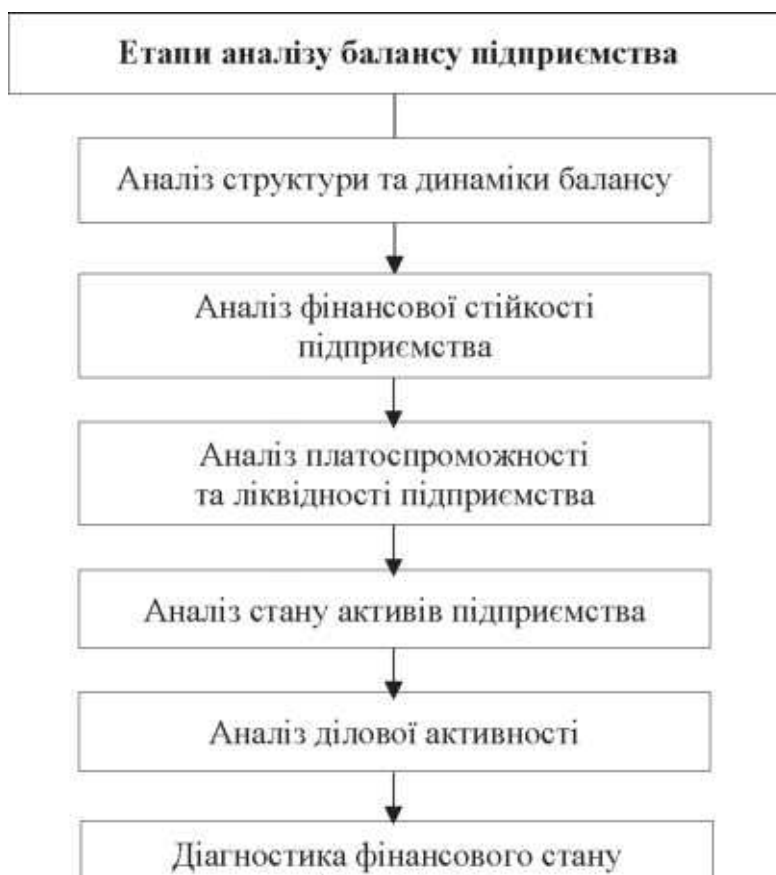

Рис. 1. Поетапне планування аналізу балансу підприємства

доцільно розділити на такі етапи (рис. 1).

У процесі аналізу бухгалтерської звітності досліджуються усі її форми, включаючи примітки, пояснювальну записку та загальний аудиторський висновок.

Основна мета аналізу бухгалтерського чи аналітичного балансу - це виявити «слабкі» статті і простежити їх динаміку. Наявність «вузьких» місць буде свідчити в першу чергу про неефективну

роботу підприємства у досліджуваному періоді і про поганий фінансовий стан, який утворився в результаті незадовільної роботи. Про наявність

вказаних проблем будуть свідчити кредиторська заборгованість, прострочені позики, непокріті збитки і т.д.) [10, с. 134].

Зазначені проблеми вказують на наявність серйозних недоліків у роботі підприємства, які у разі повторення протягом декількох звітних періодів можуть сильно погіршити фінансовий стан підприємства. Про помилки в управлінні підприємством можуть свідчити штрафи, стягнені з підприємства, неустойки, пені, прострочена дебіторська заборгованість, негативний грошовий стан та заборгованість, списана на фінансовий результат.

Як вже зазначалося, аналізувати статті можна по загальному бухгалтерському або по спеціальному агрегованому балансу. Для більшої ефективності аналізу агрегований баланс рекомендується структурувати таким чином (табл. 1) [8, с. 502].

Рядки структуровані таким чином, щоб більш ефективно оцінити групи статей, але агрегований баланс побудований на балансі активів та пасивів.

На першому етапі дослідження показників вивчаються структура та динаміка балансу. У процесі аналізу зіставляються та розраховуються темпи росту найбільш важливих груп статей балансу, отримані результати розрахунків порівнюються із динамікою доходу від продаж. На цьому етапі доцільно провести вертикальний аналіз статей балансу, в процесі якого необхідно виявити структурне зростання та питому вагу груп статей активу та пасиву балансу підприємства.

Баланс буде вважатися «здоровим», якщо він відповідає низці таких критеріїв:

- грошові кошти та їх еквіваленти зростають у кінці періоду по відношенню до початку звітного періоду, швидкість їх зростання більша, ніж рівень інфляції, але не більше, ніж темпи зростання виручки;
- оборотні активи демонструють позитивну динаміку зростання у

рівних умовах по відношенню до темпів зростання необоротних активів та поточних зобов'язань;

Таблиця 1

Приклад побудови аналітичного агрегованого балансу ПАТ «СВЕМОН-ЗАХІД» станом на 2016 рік

	На початок звітнього	На кінець звітнього	Відх илення абсол	Відх илення відносне,
Активи				
1. Гроші та їх еквіваленти + Поточні фінансові інвестиції (код рядка	24	13	-11	-45,8
2. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги + Інша поточна дебіторська	1552	2113	561	36,15
3. Запаси та витрати майбутніх періодів (код рядка 1100 + 1170)	2693	4729	2036	75,6
Всього оборотних засобів (рядок 1195)	26193	28728	2535	9,7
4. Необоротні активи + необоротні активи утримувані для продажу та	10293	9147	-1146	-11,13
Всього активів (код рядка 1300)	36486	37875	1389	3,8
Пасиви				
1. Поточні зобов'язання і забезпечення + Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (код	6377	8706	2329	36,5
2. Короткострокові кредити банків	0	98	-98	-
3. Всього поточні зобов'язання (код рядка з 1600 по 1630)	5544	5165	-379	-6,8
4. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (підсумок 1595)	278	229	-48	-17,63
5. Власний капітал (підсумок 1495)	29831	28940	-891	-2,98
Всього пасивів (код рядка 1900)	36486	37875	1389	3,81

- обсяг та динаміка зростання довгострокових джерел фінансування (довгострокового позикового та власного капіталу) вище відповідних показників по необоротним активам;
- частина власного капіталу в грошових коштах балансу не повинна

перевищувати показник 50%;

- кредиторська та дебіторська заборгованість повинна відповідати за обсягом одна одній;
- позитивним показником також є відсутність у балансі непокритих збитків [7, с. 88].

Аналізуючи зазначені показники, необхідно пам'ятати, що, якщо протягом звітного періоду відбулися зміни у методології обліку на підприємстві, в податковому законодавстві, а також вносилися корективи до облікової політики підприємства. Це обов'язково враховувати при дослідженні балансу.

Показники фінансової стійкості існують двох типів: абсолютні та відносні. Абсолютні показники характеризуються наявністю чистих активів, а також наявністю чистого оборотного капіталу та власних оборотних коштів. Відносні показники - це позитивні коефіцієнти фінансової структури капіталу [5, с. 127].

Головні показники, які використовуються у процесі аналізу фінансової стійкості, можуть бути представлені таким чином (рис. 2).

Динаміка власного оборотного капіталу свідчить про те, наскільки підприємство забезпечено власними коштами. Рівень чистого оборотного капіталу розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та короткостроковими зобов'язаннями.

Необхідно зазначити, що якщо чистий оборотний капітал перевищує оптимальний рівень, то це свідчить про неефективну управлінську політику щодо використання ресурсів на підприємстві. Недостатність чистого оборотного капіталу свідчить про те, що підприємство не має можливості вчасно погасити короткострокові зобов'язання, що в майбутньому стає загрозою банкрутства.

Забезпеченість чистими активами вказує на платоспроможність підприємства щодо виконання власних зобов'язань. Сума чистих активів розраховується за даними балансу за звітний період і дозволяє

прослідкувати за динамікою розвитку підприємства.

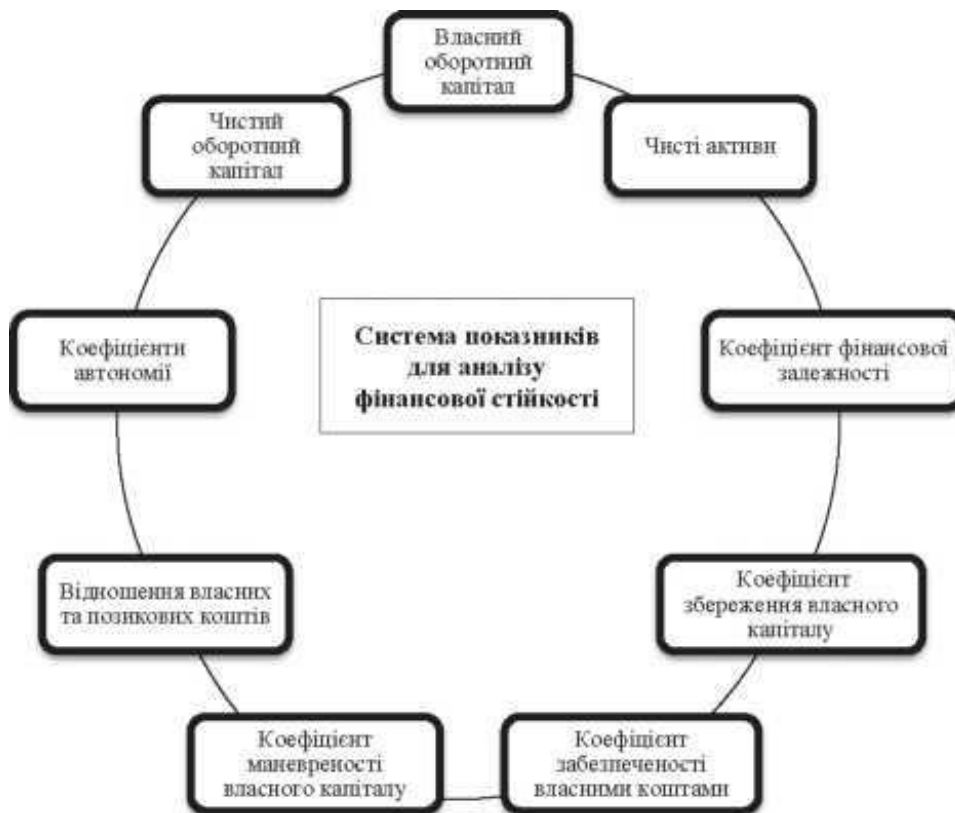

Рис. 2. Система показників для цілей аналізу фінансової стійкості підприємства

Коефіцієнт фінансової незалежності або автономії - це показник частки вкладень у власний капітал із загальних вкладень підприємства, який розраховується відношенням власного капіталу до підсумку балансу. Цей показник свідчить про рівень незалежності підприємства від зовнішніх фінансових джерел. Значення повинно бути вище 0,5.

Коефіцієнт фінансової залежності - це показник зворотний показнику фінансової автономії. Його нормативне значення - більше 2. Якщо показник має тенденцію до зменшення, це вважається позитивним явищем [9, с. 39-40].

Забезпеченість власними засобами вираховується як співвідношення

власних оборотних засобів до вартості запасів підприємства. Норма - більше 0,1, яка свідчить про забезпеченість власними оборотними засобами, необхідними для фінансової стійкості підприємства.

Показник маневреності - це співвідношення власних оборотних засобів до загального капіталу. Рівень норми - більше 0,5, який указує на те, яка частка власних засобів вкладається у найбільш динамічні активи.

На наступній стадії аналізу балансу вивчається ліквідність статей балансу та платоспроможність підприємства. Ліквідність передбачає наявність оборотних засобів для покриття короткострокових зобов'язань. Ліквідність - найбільш критичний показник платоспроможності підприємства. Методи аналізу ліквідності можуть бути різними, у розрахунок коефіцієнтів беруться групи оборотних активів, які характеризуються різним ступенем ліквідності.

Сучасний фінансовий аналіз в Україні має деякі відмінності від аналізу фінансово-господарської діяльності за кордоном. Це зумовлено тим, що формування ринкових відносин в Україні, на відміну від країн Заходу, розпочалося значно пізніше. В Україні на сучасному етапі відбулася трансформація системи бухгалтерського обліку, що призвело до необхідності аналізу об'єктивності та доцільності показників за сучасних умов. Тобто виникла необхідність в перегляді методики обчислення показників фінансового стану підприємства. З вищевикладеного виходить, що використання кожного з наведених показників для аналізу фінансової стійкості підприємств України буде некоректним. Це пов'язано з тим, що економіка зараз перебуває у стадії розвитку і становлення, економічні умови у нас інші, і кожна галузь має свої особливості.

Далі доцільно проводити аналіз стану активів підприємства. На основі даних балансу проводиться дослідження складу, структури та ефективності використання оборотних та необоротних активів. Стан активів характеризують рентабельність та оборотність активів. Для більш об'єктивного аналізу необоротних активів доцільно включати аналіз стану

та використання основних засобів.

Аналіз ділової активності підприємства проводиться за рівнем ефективності використання ресурсів (фондовіддача, рентабельність, продуктивність праці, тощо). Найбільш вагомими - коефіцієнти оборотності капіталу та активів [10, с. 145].

Заключний етап аналізу балансу - діагностика фінансового стану підприємства. Найчастіше фінансовий стан визначається методом оцінки можливості відновлення платоспроможності та використання дискримінантних математичних моделей вірогідності банкрутства. Для цього розраховуються коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт забезпеченості оборотними засобами.

При виявленні негативних тенденцій у показниках балансу та отриманні критичних значень при побудованні моделей вірогідності банкрутства, підприємство повинно оперативно реагувати та розробляти арсенал антикризових заходів для покращання фінансового стану підприємства. Регулярний аналіз балансу та розробка антикризових рекомендацій повинні проводитися у комплексі.

Для суттєвого покращення фінансового стану пропонується низка фінансово-економічних інструментів, які здатні оперативно впливати на покращення фінансових показників підприємства. Такими інструментами є:

- скорочення витрат виробництва;
- жорсткий контроль за усіма видами витрат за центрами відповідальності;
- оптимізація податкової бази;
- інкасація дебіторської заборгованості;
- оптимізація руху грошових потоків;
- впровадження принципово нових форм розрахунків з контрагентами.

Список антикризових інструментів є, зрозуміло, далеко не вичерпним, адже кожне підприємство розробляє антикризові заходи, виходячи із власних показників балансу та іншої звітності [4, с. 259].

Моделі виходу із кризового становища підприємства можуть включати такі кроки:

1. Побудування моделівірогідності банкрутства дає можливість дати підґрунтя для розробки рекомендацій подальшої роботи підприємства.
2. Постановка дерева цілей та завдань антикризового управління, головною метою повинна стати фінансова стабілізація.
3. Визначення центрів відповідальності за впровадження антикризових процедур.
4. Виявлення часового потенціалу. Тобто визначення часу, який є у підприємства до порушення процесу банкрутства.
5. Аналіз існуючих ресурсів підприємства та залучення нових ресурсів для впровадження антикризових заходів.
6. Розробка програми антикризових заходів та її реалізація і контроль.
7. Створення системи профілактичних заходів, які будуть запобігати появі нової фінансової кризи на підприємстві.

Ці кроки допоможуть підприємству подолати кризові явища, але доцільним завжди є створення цілісної системи всередині підприємства, яка буде поєднувати в собі аналітичні функції та на основі дослідження даних звітності підприємства розробляти антикризові заходи, які будуть запобігати появі кризових явищ у роботі підприємства.

Головною складовою антикризового управління підприємством з метою запобігання його банкрутства є ґрунтовний аналіз показників балансу у звітному періоді. Аналіз балансу доцільно проводити поетапно, групуючи показники таким чином, щоб найбільш об'єктивно визначити вірогідність банкрутства підприємства. Аналіз отриманих показників та коефіцієнтів дозволяє оцінити результативність роботи підприємства протягом певного циклу та побудувати модель вірогідності банкрутства, яка дозволить розробити низку антикризових заходів для покращання фінансового стану підприємства.

Конструктивний підхід для оздоровлення підприємства передбачає комплексну взаємодію аналітичного та стратегічного підрозділів, які повинні оперативно розробляти антикризові заходи з урахуванням результатів аналізу балансу.

Таким чином, щоб система антикризового управління була ефективною та дієвою, система аналізу показників балансу потребує ретельного опрацювання теоретичних положень та структурних елементів її методології.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження з поставлених завдань курсової роботи дозволяють зробити наступні висновки і пропозиції.

Бухгалтерський баланс – це основний фінансовий звіт, який відображає майновий та фінансово-економічний стан підприємства на визначену дату, як правило, на закінчення звітного періоду.

Бухгалтерський баланс як один з основних елементів методу бухгалтерського обліку і найважливішої ф. фінансової звітності, відображає вартість майна підприємства в цілому за активами і обсяги вкладеного в це майно власного та залученого капіталу за пасивами. Адресна частина балансу містить як мінімум назву компанії, її юридичний статус і дату складання звіту.

Бухгалтерський баланс базується на даних бухгалтерського обліку як системи суцільного, безперервного, документального відображення фінансово-господарської діяльності підприємства. Таким чином, бухгалтерський баланс є важливим інструментом управління.

Баланс підприємства має два основних розділи: активи та пасиви. Активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до одержання економічних вигод у майбутньому.

Основою для заповнення балансу досліджуваного підприємства є бухгалтерські записи про залишки (сальдо) на кінець звітного періоду на синтетичних рахунках і субрахунках 1-6 класів Плану рахунків. Усі ці записи підтвержені відповідними первинними документами і відображають узагальнену інформація про активи, капітал та зобов'язання підприємства на кінець звітного періоду.

Отримані у процесі аналізу дані про склад і структуру доходів ПАТ "Кондитерська фабрика «Конті»" за 2015 - 2016р.р. свідчать про те, що у цілому загальна сума доходів підприємства підвищилась на 22016 грн. і склала 6,8%.

Це є позитивним моментом у діяльності досліджуваного підприємства. Найбільшу питому вагу у структурі доходів як у 2014 р., так і у 2015 р. займає чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 90,98% і 72,50% відповідно.

У той же час, за аналізований період підприємство отримало інші операційні доходи у сумі 83592 грн. та інші фінансові доходи у сумі 2000 грн. Інші доходи показали від'ємний результат у сумі 19738 грн.

Таким чином, підприємству слід приділяти більш пильну увагу процесу формування власних доходів та розробити якісну стратегію щодо управління ними. Такі заходи нададуть можливості підвищити рівень доходів підприємства у перспективі.

Отримані у процесі аналізу дані про склад і структуру витрат ПАТ "Кондитерська фабрика «Конті»" свідчать про те, що за період 2015 - 2016 р.р. у цілому зменшилися на 43849 грн. і склали 15,19%. Це є позитивним моментом у діяльності підприємства.

Отже, ПАТ "Кондитерська фабрика «Конті»" слід більш ретельно планувати свої доходи і витрати, адже вони є головними елементами формування прибутку підприємства. На досліджуваному підприємстві дотримуються всі принципи забезпечення обліку, аналізу та аудиту, а розрахунки характеризують підприємство як фінансово стійке і платоспроможне.

Перелік використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР зі змінами № 9-рп/2005 (v009p710-05) від 13.10.2005.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV зі змінами № 549-V (549-16) від 09.01.2007// ВВР, 2007, № 12, ст. 106.
3. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. зі змінами № 3422-IV (3422-15) від 09.02.2006 // ВВР, 2006, № 26, ст. 210.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” Наказ МФУ від 31.03.99р. №87
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 „Баланс” Наказ МФУ від 31.03.99 р. №87
6. Інструкція „Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції з його застосування" Наказ МФУ від 30.11.99. №291 (із змінами від 12.12.2003р. № 671
7. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. МФУ від 24.05.95 р. №88
8. Бутинець Ф. Ф., Бондар В. П. Звітність підприємства. — Житомир: ЖДТУ, 2010. — 427 с.
9. Бухгалтерський фінансовий облік / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. - Житомир: ЖІТІ, 2015. - 672 с.
10. Гаценко О. П., Стрибуль О. В. Бухгалтерський облік. — К.: Ун-т "Україна", 2009. — 198 с.

11. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік. — К.: Знання, 2012. — 469с.
12. Деєва Н.М., Дедіков О.І. Аудит. — К.: Центр учбової літератури, 2014. — 182с.
13. Економічний аналіз / За ред. А. Г. Загороднього. — Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2013. — 428 с.
14. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту.— К.: Знання, 2012. — 350 с.
15. Ловінська Л. Г., Стефанюк І. Б. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні. — К.: НДФІ, 2006. — 240 с.
16. Мних Є.В. Економічний аналіз. — Київ: Центр навчальної літератури, 2009. — 412 с.
17. Поленова С.Н. Структура, содержание и подготовка бухгалтерского баланса в системе US GAAP // Международный бухгалтерский учет.- 2016.- № 7.- С.48-57.
18. Рудницький В.С., Лозовицький С.П. Аудит: робочі документи аудитора. — Л.: ЛКА, 2015. — 216с.
19. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. — К.: Знання, 2013. — 654 с.
20. Серікова Т. М., Понікаров В. Д. Бухгалтерський облік. — Х.: ВД "Інжек", 2014. — 392 с.
21. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. — К.: Видавництво А.С.К., 2013. — 784 с.

22. Шумляев Б. О., Татаренко И. В., Рябий Є. І. Бухгалтерський облік. — Д., 2016. — 342 с.